

**АЗƏРБАЈЧАН КИТАБШҮНАСЛЫҒЫНЫН
ИНКИШАФЫНА ДАИР
БƏ'ЗИ МҮЛАЬИЗƏЛƏРИМ**

Бајрам АЛЛАЬВЕРДИЈЕВ

*киتابшүнаслыг
кафедрасынын мүдүри,
тарих елмлэри доктору,
профессор*

Чəмијјəтдə əлјазма вə чап əсəрлəринин јарадылмасы, јайылмасы вə истифадəсини өјрəнəн китабшүнаслыг елминин тарихи Азəрбајчанда чох гəдимдир. Азəрбајчан шаирлəринин, философларынын, алимлəринин, рəссамларынын вə башгаларынын китабшүнаслығын мұхтəлиф мəсəлələринə даир сөјлəдиклəри фикир вə мұлаһизələрин тарихи кəклəри олдугча гəдимдир. Бу саһəјə аид гијмəтини вə əһəмијјəтини инди дə итирмəјəн фикирлəр, марағлы фактлар Х.Тəбризи, Ə.Хагани, Н.Кəнчəви, Н.Туси вə б. тəрəфиндəн ирəли сүрүлмүшдүр. Китаб вə китабчылыг ишинин мұхтəлиф проблемлəри Низами тəрəфиндəн даһа кениш шəкилдə өјрəнилмиш вə үмумилəшдирилмишдир. Азəрбајчанын бөјүк мұтəфəккир шаири Низаминин, үмумијјəтлə, китаб, китабын јарадылмасы, јайылмасы, бəдии тəртибаты, мұталиəси вə тəблиғинə даир консепсијасы “Хəмсə”јə дахил олан бүтүн əсəрлəрдə кифајəт гəдər вə һəм дə елми шəкилдə өз əксини тапмышдыр. Китабшүнаслыгдa бөјүк əһəмијјəт кəсб едөн китаб вə охучу проблеми Низаминин əсəрлəриндə əсас јер тутур.¹

Сонракы јүзилликлəрдə Ш.И.Хəтаи, М.Фүзули, С.Əфшар, М.Һ.Нахчывани, Ш.Гарабағи вə башгаларынын фəалијјəтлəри илə Азəрбајчан китабшүнаслығынын бə'зи проблемлəри хејли инкишаф етмишдир. Бу мə'надa М.Фүзулинин китабшүнаслыға аид чох гијмəтли фикирлəри дə инсаны валеһ едир:

Катиби-тәғдир хәтти-сәбз тәһрир етмәјә,
Ләвһи-күлзари хәзан бәрки зәрәфшан ејләмиш.
Гә'т едиб фәсли-хәзан аби-рәван ширазәсин,
Нүсхеји-күлзарын өврагын пәришан ејләмиш.
Дөвр чөврүн көр ки, нүзһәтқаһи-әһли-зөвг икән,
Чујбари-күлшәни зәнчири-зиндан ејләмиш.²

Азәрбајчанда һәлә орта әсрләрдә әлјазма китаблары, онларын јарадылмасы, бәдии тәртибаты, үмумијјәтлә, китаб сәнәти, китабчылыг иши һаггында чох гижмәтли әсәрләр јарадылмышдыр. М.Һ.Нахчывани (XIV јүзиллик) “Дәстур әл-катиб фи тә’јин әл-мәратиб” (“Дәрәчәләрин тә’јин едилмәсиндә катибләр үчүн көстәриш”) адлы әсәрини, сөзүн кениш мә’насында, епистолјар инчә-сәнәтә һәср етмишдир. Көркәмли алимин бу әсәринин хүсусилә үчүнчү, дөрдүнчү вә бешинчи бөлмәләриндә хәттатлыг сәнәти, онун материаллары, онларла ишләмә гәјдалары вә с. һаггында сәләфләринин вә мүасирләринин тәчрүбәләри верилмишдир.³ Садыг бәј Әфшарын (XVI-XVII јүзилликләр) “Ганун үс-сүвар” (“Тәсвир-етмә үсулу”) рисаләси XVII јүзиллијин бојакарлыгы һаггында ән гижмәтли мәнбәдир. Азәрбајчанын көркәмли шаири, рәссамы, алими С.Әфшарын бу рисаләси әлјазма китаб сәнәтинин бир чох мараглы вә әһәмијјәтли чәһәтләрини вә мәсәләләрини (әлјазмаларын јарадылмасы, хәттатлыг сәнәти, онун хүсусијјәтләри, әлјазма китабларынын һазырланмасында хәттатларын ролу, китаб бојакарлыгы, материаллары, онларын истәһсалы үсуллары вә с.) кениш шәкилдә ишыгландырыр.⁴

Ш.Гарабағинин (XIX јүзиллик) “Һәрфләр вә јазылар һаггында” рисаләси илә Азәрбајчан китабшүнаслыгы хејли зәнкинләшмишдир.

XIX јүзиллик вә XX јүзиллијин әввәлләриндә Азәрбајчан китабшүнаслыг елми А.Бакыханов, М.Казымбәј, М.Ш.Вазех, М.Ф.Ахундов, Һ.Зәрдаби, Ө.Ф.Не’манзадә, Ч.Мәммәдгулузадә, С.Мүмтаз, Ө.Ө.Сәидзадә вә башга мүтәфәккир, шаир, јазычы, әдәбијјатшүнас, китабшүнас вә маарифпәрвәрләр тәрәфиндән даһа да зәнкинләшдирилмиш вә инкишаф етдирилмишдир. Онлар китаб чапы, нәшријјат иши, редактә иши, китаб тәрчүмәси, нәшрин бәдии тәртибаты вә полиграфик ичрасы, китаб вә охучу, китабын тәблиғи вә јайылмасы, китабхана вә библиографија иши вә с. саһәләр вә проблемләр үзрә гижмәтли фикирләр ирәли сүрмүш, Азәрбајчан китабшүнаслыгына фәјдалы сәһифәләр јазмышлар.

XIX јүзилликдә Азәрбајчанын көркәмли китабшүнасларындан бири А.Бакыхановдур. Азәрбајчан классик әдәби вә тарихи ирси-

нин топланылмасында, өјрәнилмәсиндә хүсуси хидмәт көстәрән А.Бакыханов китаб нәшри вә тәртибаты, китабын горуноб сахланмасы вә јайылмасы проблемләринә даир гижмәтли фикирләр сөјләмишдир. О, китаб вә китабханаларын әһәмијјәти, библиографијанын елми ишдә ролу, библиографик мәнбәләр вә ондан истифадә јоллары һаггында әһәмијјәтли мүлаһизәләр ирәли сүрмүшдүр. А.Бакыхановун Азәрбајчан бәдии әдәбијјаты вә Азәрбајчан тарихшүнаслыгынын библиографијасы саһәсиндәки ишләри олдуғча гижмәтлидир.

Көркәмли Азәрбајчан мүтәфәккири вә јазычысы М.Ф.Ахундовун китаб вә китабчылыг иши һаггында елмин инкишафында хүсуси хидмәти вар. О, узун мүддәт чалышыб һәјата кечирмәк истәдији әлифба ислаһатыны, мәктубларыны вә үмумијјәтлә, бүтүн әдәби јарадычылыгыны китабшүнаслыгын мүхтәлиф саһәләри вә вачиб проблемләри илә әлағәләндирмиш, әсаслы елми фикирләр сөјләмишдир. Онун китаб чапына, нәшријјат вә редактә ишинә, китабын тәрчүмәси вә јайылмасы проблемләринә, китаб вә охучу мәсәләләринә, китабханалар вә онларын әһәмијјәтинә, нәшријјат вә китаб тичарәти библиографијасы вә с. саһәләрә вә проблемләрә аид зәнкин фикирләри, ирси вар. М.Ф.Ахундовун китаб мәдәнијјәти, сөзүн кениш мә’насында, китабшүнаслыг көрүшләри кениш шәкилдә өјрәнилмишдир вә өјрәнилир.⁵

Китабшүнаслыгын бир чох проблемләринин елми шәкилдә ирәли сүрүлмәси Һ.Зәрдабинин ады илә бағлыдыр. Китаб вә китабхананын әһәмијјәти, нәшријјат ишинин тәшкили, мүхтәлиф елмләрә даир орижинал вә тәрчүмә китабларынын нәшри, мүталиәси вә јайылмасы, мәктәбдәнкәнар мүталиә, милли мәтбуатын инкишафы вә бир чох дикәр китабшүнаслыг проблемләринин маһијјәти, халгын тәрәггиси үчүн әһәмијјәти Һ.Зәрдабинин әсәрләриндә өз кениш әксини тапмышдыр. Онун китаб вә китабчылыг ишинин бир сыра мәсәләләринә даир актуал фикирләри вә әсәрләри “Әкинчи” (1875-1877) гәзетинин сәһифәләриндә дәрч едилмишдир. Мүасир елмләрә даир китаблар јазмағ вә јаздырыб “халга мүфтә ја бир аз гижмәтә пәјламағ” Һ.Зәрдабинин ирәли сүрдүјү фәјдалы фикирләрдән биридир.

Азәрбајчан китабшүнаслыгынын инкишафында Ф.Көчәрлинин дә хидмәти дә аз олмаммышдыр. Көркәмли әдәбијјатшүнасын әдәби ирсиндә китаб, китабын јазылмасы, нәшри вә тәртибаты, тәрчүмәси, өјрәнилмәси вә јайылмасы хүсуси јер тутур. Онун “Азәрбајчан әдәбијјаты тарихи материаллары” китабы Азәрбајчан бәдии әдәбијјаты вә әдәбијјатшүнаслыгы библиографијасынын тарихән инкишафы хүсусијјәтләрини өјрәнмәк бахымындан чох марағлыдыр.

Гәдим тарихи вә зәнкин ән'әнәләри олан Азәрбајчан китабшүнаслығы XX јүзиллијин биринчи вә хүсусилә икинчи јарысында даһа бөјүк наилијјәтләрә малик олмушдур. Әсрин биринчи јарысында бу мүһүм елм саһәсинин инкишафында Ө.Ф.Не'манзадәнин, Ч.Мәммәдгулузадәнин, Н.Нәримановун, С.Мүмтазын, Ә.Сәидзадәнин вә б. хидмәти хүсусилә бөјүк олмушдур.

Көркәмли китабшүнас алим С.Мүмтазын (1884-1937) јазыб-јаратдығы дөвр зиддијјәтли олмушдур. Бу зиддијјәтләр классик Шәрг әдәбијјәти тә'сири алтында тәрбијә алмыш вә һәјатынын отуз илдән чохуну Орта Асијада, Ашгабадда, Бухарада, Оренбургда, Семиречдә кечирмиш С.Мүмтазын јарадычылығына вә дүнјакөрүшүнә тә'сир кәстәрмәјә билмәзди. Онун Азәрбајчан әдәбијјатшүнаслығынын инкишафы тарихиндәки хидмәтләриндән китабшүнаслығы саһәсиндәки ролу, мәнчә, даһа бөјүкдур. С.Мүмтаз көркәмли мәтншүнас, даһа кениш мә'нада, китабшүнас алим олмушдур. О, Азәрбајчан фолклорунун, ашыг поезијасы нүмунәләринин, классикләрин әсәрләринин топланылмасы, өјрәнилмәси, нәшр едилмәси вә јажылмасында мисли-бәрабәри олмајан мәс'улијјәтли вә шәрәфли бир иши чох бөјүк фәдакарлыгла һәјата кечирмишдир. Үмумијјәтлә, онун китабын топланмасы, нәшри, тәблиғи вә јажылмасы саһәсиндәки фәалијјәти Азәрбајчан китабшүнаслығында хүсуси јер тугур. С.Мүмтаз Азәрбајчан бәди әдәбијјәти вә әдәбијјатшүнаслығынын библиографисында да дигтәтәләјиг ишләри јеринә јетирмишдир. Онун "Азәрбајчанын түркчә јазмыш шаирләринин сијаһысы", "Шәкинин өзүндә вә гәзаларында јетишән шаирләрин тәхәллүсләри вә әсәрләри", "Вагифин мүасирләри", "Фарсча јазан шаирләрин сијаһысы", "Дөвләт (Санкт-Петербург) китабханасында олан әлјазмаларын сијаһысы". "Академијанын китабханасында олан әлјазмаларын сијаһысы", "Ел шаирләри" (1927-1928) китабында верилмиш библиографиса вә с. библиографик кәстәрчиләри вә әдәбијјат сијаһылары Азәрбајчан библиографисынын тарихи вә тәчрүби мәсәләләринин инкишафы сәвијјәсини мүәјјәнләшдирмәк үчүн олдуҗа әһәмијјәтлидир. Ону да гејд едәк ки, С.Мүмтазын әдәбијјатшүнаслығы вә китабшүнаслығы саһәләриндәки фәалијјәтләринин өјрәнилмәсинә даир бир сыра мәгаләләр јазылмыш, дөври мәтбуат сәһифәләриндә хатирәләр дәрч едилмиш, бир адда китабча чап олунашдур.⁶ Амма бүтүн бунлар көркәмли китабшүнас алимин чохчәһәтли фәалијјәтини кифајәт гәдәр ачмыр. Хүсусилә онун китабшүнаслығы саһәсиндәки хидмәтләринин өјрәнилмәси тә'хирәсалынамадан һәјата кечирилмәлидир.

XX әсрин 20-30-чу илләриндә китаб вә китабханаларын әһәмијјәти, китаб нәшри, тәблиғи, јажылмасы вә саир китабшүнаслығы

проблемләринин өјрәнилмәсинә, тәдгигинә һәср едилән орижинал вә тәрчүмә әсәрләр мејдана кәлмишдир. Ә.Ә.Сәидзадә "Кичик түрк китабханалары нечә ачылмышдыр" (1921), "Китабхана нәдир вә үмумән нечә китабханалар олуру" (1922), "Ел китабханаларында китаблар нечә јазылмалы вә тәсниф едилмәлидир" (1922), "Китабын күчү вә әһәмијјәти нәдәдир" (1922); С.Ағамалыоғлу "Түрк әләминдә мәдәни мәсәләләр" (1924) вә с. әсәрләриндә китаб вә китабчылыгы ишинин бә'зи мәсәләләринин шәрһинә сә'ј кәстәрмишләр.

Бу илләрдә китабшүнаслығы үзрә бир сыра әсәрләр рус дилиндән Азәрбајчан дилинә тәрчүмә едиләрәк нәшр олунашдур. Бу тәрчүмә китаблары Азәрбајчанда китабшүнаслығын инкишафына мүсбәт тә'сир кәстәрмишдир. В.Јазвитскинин "Инсанлар јазмајы, охумајы вә китаб басмајы насыл өјрәндиләр" (1925); Л.И.Базилевичин "Китабдан насыл истифадә етмәли" (1926); Г.А.Ағасовун "Китабчы нәји билмәлидир" (1931) вә с. китаб вә китабчаларынын тәрчүмәси дә дигтәтәләјигдир.

1930-чу илләрдә китаб вә китабчылыгы иши һаггында елмин бир сыра мәсәләләринин, о чүмләдән китабын истехсалы, бәди тәртибаты вә полиграфик ичрасы, тәблиғи вә јажылмасы кими әһәмијјәтли проблемләринин үмумиләшдирилмәсинә тәшәббүс кәстәрилмишдир. Фәрәчов вә Крушенконун "Чап ишинин техникасы" (1933); Б.Мәммәдовун "Стереотип" (1933) вә саир китабларын мејдана кәлмәси Азәрбајчанда китабчылыгы ишинин инкишафына мүсбәт тә'сир кәстәрмишдир.

1940-1950-чи илләрдә Азәрбајчан китабшүнаслығы елми мүәјјән әһәмијјәтә малик олан бир сыра әсәрләрлә зәнкинләшмишдир. И.Нәзәровун "Китабдан нечә истифадә етмәли" (1951); "Азәрбајчан ССР-ин мәтбуаты" (1920-1958)" (1958) вә с. әсәрләрдә китаб вә китабчылыгы ишинин әсасән тәчрүби мәсәләләри, китаб статистикасы вә с. өз әксини тапмышдыр.

60-70-чи илләрдә китаб вә китабчылыгы иши һаггында елм даһа интенсив инкишаф етмишдир. Бу дөврдә китабшүнаслығын мүһүм саһәләри, проблемләри үзрә тәдгирәләјиг елми, нәзәри вә тәчрүби характерли тәдгигатлар апарылмыш, елми әсәрләр јарадылмышдыр. Һәмин елми-тәдгигат ишләри нәшријјат ишинин тәшкили, ајры-ајры елм саһәләри үзрә китаб нәшри вә јажылмасы, орта јүзилликләрдә әлјазма китаблары, онларын јаранмасы вә инкишафы хүсусијјәтләри, хәттатлыгы сәнәти, көркәмли Азәрбајчан хәттатларынын фәалијјәти, әлјазма китаб бојакарлығы, материаллары, онларын һазырланмасы вә истифадәси, чилдчилик сәнәтинин бәднитехники материаллары, әлјазма китабларынын иллүстрасисы,

миниатүрлери, бәдии тәртибаты, Азербайжан классикләринин әдәби ирсинин нәшри, рус совет бәдии әдәбијјатынын көркәмли нүмә-јәндәләринин әсәрләринин тәрчүмәси вә нәшри, китабхана вә библиографија ишинин тарихи, саһәви библиографијанын инкиша-фы, нәшријјат вә китаб тичарәти библиографијасынын инкишафы тарихи, халг тәсәррүфаты мүтәхәссисләринин библиографик тә'ми-наты вә с. мәсәләләри әһатә едир. Бу елми әсәрләр, моно-графијалар, мегаләләр мәчмүәси вә с. чапдан бурахылмышдыр.

Азербайжанда нәшријјат ишинин тәшкили, әлјазма вә чап китаб-ларынын јаранмасы, истеһсалы вә инкишафы, ајры-ајры елм са-һәләри үзрә китаб нәшринә даир Һ.Б.Һәсәновун⁷, Б.В.Аллаһверди-јевин⁸ елми ишләри, чап едилмиш китаб вә монографијалары дигтәтәләјигдир. Проф., тарих елмләри доктору Б.В.Аллаһверди-јевин "Азербайжан техники китабынын нәшри (тәдгигатын әсас мәрһәләләри вә инкишаф ән'әнәси)" проблеми үзрә апардыгы тәдгигатларла Азербайжан китабшүнаслыгы, хүсусилә, китаб тарихи чох зәнкинләшмиш вә инкишаф етмишдир. Б.В.Аллаһвердијевин сон тәдгигатларындан бири китабшүнаслыгда әсас биликләр сис-теминдән бири һесаб едилән библиопластикаја һәрс едилмишдир. Апарылан тәдгигатын сәмәрәли нәтичәси кими 15 чап вәрәги һәчминдә "Мүасир мәрһәләдә китаб тичарәтинин тәшкили" адлы монографијасы (Р.А.Мәммәдзәдә илә бирликдә) 1996-чы илдә чапдан бурахылмышдыр.

Азербайжан әлјазма китабынын јаранмасы вә инкишафы хүсу-сийјәтләри, хәттатлыг сәнәти, китаб бојакарлыгы, чилд сәнәтинин бәдии-техники материаллары, терминологиясы вә с. үзрә сәнәт-шүнаслыг доктору А.Ј.Газыјевин елми-тәдгигатлары илә Азербайжан китабшүнаслыгынын нәзәри, тарихи вә тәчрүби мәсәләләри әһә-мијјәтли дәрәчәдә инкишаф етмиш вә зәнкинләшмишдир. Оун тәрчүмәси әсасында С.Әфшарын Азербайжан китаб бојакарлыгы-нын, хәттатлыг сәнәтинин гијмәтли мәнбәји олан "Ганун үс-сүвар" әсәри 1963-чү илдә Бакыда чап едилмишдир.

Октјабр чеврилишинә гәдәрки дөврдә Азербайжан әлјазма вә чап китабларынын јаранмасы вә инкишафы, Азербайжан совет китаб мәдәни-јәтинин актуал проблемләри, милли мәтбуатын инкишафында Ч.Мәммәдгулузәдәнин ролу, классик јазычы вә шаирләримизин әсәрләринин топланылмасы, өјрәнилмәси вә нәшри, һабелә бир сыра дикәр китабшүнаслыг проблемләри көркәмли әдәбијјатшүнас вә китабшүнас Азербайжан ЕА-нын мүхбир үзвү, филолокија елм-ләри доктору Ә.М.Мирәһмәдовун елми јарадычылығында хүсуси јер тутур.⁹ Оун Азербайжан китаб мәдәнијјәти илә әлағәдар олан

елми тәдгигатлары мүасир китабшүнаслығын инкишафына күчлү тәкан вә елми истигамәт вермишдир.

Азербайжан классик јазычыларынын әдәби ирсинин нәшри, классикләр вә китаб, китаб мәдәнијјәти вә с. үзрә Ф.А.Бајрамовун, И.Зәкијевин елми әсәрләри китабшүнаслыгы хејли зәнкинләш-дирмишдир.

Китабхана ишинин тарихи үзрә А.А.Хәләфовун, Т.Ф.Гулијевин, Һ.Тағыјевин, китабханашүнаслығын актуал проблемләринә даир Р.Казымовун, Х.Исмајыловун, З.Бахшәлијевин вә б. тәдгигатлары, библиографијанын тарихи нәзәријјәси, тәшкили вә методики мә-сәләләри, саһәви библиографијанын инкишафы, бәдии әдәбијјат вә әдәбијјатшүнаслығын библиографијасы вә с. үзрә Ә.Гәһрәмановун, З.Һ.Әлијевин, Ә.Т.Хәләфовун, Ф.Бајрамовун, Р.Казымовун вә б. елми тәдгигатлары китаб вә китабчылыг ишинин инкишафына јени әлавәләр кәтирмишдир.

Мүасир китаб тәртибаты дәзках графикасы әсасында инкишаф етмиш, бөјүк јарадычылыг тәчрүбәләринә малик олмушдур. Бир сыра танынмыш рәссамларымыз мәһз бу өзүл үзәриндә милли колоритә, мүтәрәгти ән'әнәләрә малик олан көзәл әсәрләр јарат-мышлар. Буна көрә дә китаб тәртибаты, үмумијјәтлә, китаб сәнәти саһәсиндә гијмәтли нәзәри вә үмумиләшдиричи елми әсәрләр јарадылмышдыр. Р.Әфәндијев, Н.Һәбибов, К.Кәримов, П.Һачыјев вә башгаларынын бу истигамәтдәки елми ишләри китабшүнаслыг елминдә хүсуси әһәмијјәт кәсб едир.

Хәттатлыг сәнәти, әлјазма китабларынын өјрәнилмәси, бәдии тәртибаты, библиографијалашдырылмасы, јаранмасы тарихи, мә'-хәзшүнаслыг, Азербайжан китабчылыг иши тарихиндә хүсуси јери олан китабшүнасларын фәалијјәтләринин, әдәби ирсләринин тәдгиг едилмәси саһәләриндә Азербайжан ЕА Республика Әлјазма-лары Фондунун (инди С.Мүмтаз адына Әлјазмалар Институту) фәалијјәти 1970-1980-чи илләрдә хүсусилә кенишләнмишдир. Бир сыра китабшүнасларын, мәсәлән, XIX әср Азербайжан китабшү-насы Әбдүлгәни Нухәви Халисәгарызәдәнин (1817-1879) фәалијјә-тинин өјрәнилмәсиндә Әлјазмалар Институтунун бөјүк хидмәти вар. Азербайжан китаб мәдәнијјәтинин әлјазма шәклиндә инкишаф етдирилмәсиндә вә јайылмасында онун хидмәтләри олдугча бө-јүкдүр. Алимин зәнкин китабханасы халгымызын маарифләнмәсин-дә әһәмијјәтли рол ојнамышдыр. Бу китабхана узун мүддәт халгын истифадәсинә верилмишдир. Алимин китабханаја аид дөфтәриндән мә'лум олуру ки, о, һәр ил охучуларә елмин мүхтәлиф саһәләринә даир јүзләрлә китаб вермишдир. Ә.Нухәвинин зәнкин китабхана-сындан бизә кәлиб чатмыш миндән чох адда Азербайжан вә Шәрг

халглари классикләринин әлјазмасы, 300-дән чох әски чап китабы, өзүнүн имзаладығы дәвләт сәнәдләри вә мәктублары һазырда Азәрбајчан Республикасы ЕА-нын Әлјазмалар Институтунда мүһәфизә олунар.¹⁰

Бу институтун чапдан бурахдығы “Әдәби мә’лумат чөдвәли” (мүәллифи Пәнаһи Макулу), бир нечә чилддән ибарәт олан “Әлјазмалар каталогу” вә с. библиографик мәнбәләр хүсуси әһәмијјәтә маликдир. Акад. Һ.Араслынын редакторлуғу илә һәлә 1963-чү илдә чапдан чыхмыш “Әлјазмалар каталогу”нун биринчи чилдиндә тарих, чоғрафија, әдәбијјат нәзәријјәси, тәзкирәләр, бәдйи әдәбијјат вә мүшәәт үзрә 1281 әсәрин библиографик тәсвири верилмишдир. Институтунун 1960-чы илләрдән чап едилән “Елми әсәрләр”индә Азәрбајчан китаб вә китабчылығ елминин вачиб мәсәләләри үзрә гижмәтли тәдгигатлар, елми ишләр дәрч олунар. Әлјазма китабларын тарихи, ајры-ајры елм сәһәләринә даир әлјазмаларын өјрәнилмәси, классикләримизин әлјазмаларынын јаранмасы, јайылмасы, хәттатлығ вә китаб сәнәти вә с. проблемләр үзрә Ч.Гәһрәманов, М.Султанов, Ә.Мәммәдов, Ф.Сејидов вә башгаларынын елми әсәрләри илә Азәрбајчан китабшүнаслығы нәзәрә чарпачаг дәрәчәдә зәнкинләшмишдир. Бу мә’надә филолокија елмләри доктору, проф. Ч.Гәһрәмановун “Ишығ” нәшријјатында чап едилмиш “Орта әср Азәрбајчан китаб мөдәнијјәти” (1991) адлы әсәри дигтәтәләјигдир. Әлјазмалар Институту ејни заманда Азәрбајчанын көркәмли шаир, әдиб, бәстәкар, алим, рәссам вә актјорларынын зәнкин архивләринин тәсвирини һазырлајыб чапдан бурахыр.

Мүасир дөврдә Азәрбајчан китабшүнаслығы актуал проблемләрә даир нәзәри, тарихи вә тәчрүби әсәрләрлә мүнтәзәм олараг зәнкинләшир вә инкишаф едир. Бу мә’надә Әлјазмалар Институтунун әмәкдашы, тарих елмләри намизәди А.Хәлиловун тәртиб етдији “Илк Азәрбајчан китабы” адлы әсәринин “Шәрг-Гәрб” нәшријјатында 1995-чи илдә чап едилмәси тәдирәләјигдир.

1993-чү илин март ајындан М.Ә.Рәсулзадә адына БДУ-да фәәлијјәтә башламыш “Китабшүнаслығ вә китаб тичарәтинин тәшкили” кафедрасы китабшүнаслыға дахил олан бир сыра фәнләр үзрә дүнјада мүвафиг елмин сәвијјәсинә ујғун олан програм, дәрс вәсаитләри вә монографијаларын һазырланыб чапдан бурахылмасыны һәјата кечирир. Кафедрада Азәрбајчан китаб нәшри консепсијасы һазырланмыш, “Китабшүнаслығ вә үмумикитаб тарихи”, “Китабчылығ ишинин тарихи” програмлары тәртиб олунараг чап едилмиш (1995), “Мүасир мәрһәләдә китаб тичарәтинин тәшкили” монографијасы (1996) јазылмыш вә нәшр олунарушдур. Кафедра Азәрбајчанда китаб нәшринин јаранмасы, инкишафы, китабын

јайылмасы вә с. проблемләрин милли зәминә әсапланараг тәдгиг едилмәсини өзүнүн әсас вәзифәләриндән бири һесаб едир.

Мүасир дөврдә ејни заманда бир сыра елми идарә, институт вә с. тәшкилатлар Азәрбајчан китабшүнаслығынын актуал проблемләринин өјрәнилмәсиндә фәал иштирак едирләр.

Инди Азәрбајчанда китабшүнаслығын зәрури проблемләри өјрәнилир. Бу проблемләрин ишләнмәси илә Азәрбајчан ЕА-нын Әлјазмалар Институту, Республика Китаб Палатасы, М.Ә.Рәсулзадә адына БДУ-нун китабшүнаслығ, китабханашүнаслығ вә библиографија кафедралары мөшғулдур. Китабшүнаслыға даир елми-тәдгигат вә тәрчүмә материаллары С.Мүмтаз адына Әлјазмалар Институтунун “Әлјазмалары хәзинәсиндә” адлы “Елми әсәрләр”индә (1961), БДУ-нун “Елми әсәрләри”нин “Китабханашүнаслығ вә библиографија” серијасында (1970) “Китаблар аләминдә” (инди “Зәка”) мәчмүәсиндә вә бир сыра дикәр мөтбуат органларында дәрч едилир. 1997-чи илдән дос. Х.Исмајыловун тә’сис етдији “Китабханашүнаслығ вә библиографија” журналы да һәмчинин китабшүнаслығын актуал проблемләринин шәрһиндә бөјүк әһәмијјәт кәсб едәчәк.

МӘНБӘЛӘР

1. Низами. Сирләр хәзинәси. - Б.: Јазычы, 1981. - 195 с.; Једди көзәл. - Б.: Јазычы, 1983. - 355 с.; Хосров вә Ширин. - Б.: Јазычы, 1982. - 401 с.; Лејли вә Мәчнун. - Б.: Јазычы, 1983. - 303 с.; Искәндәрнамә. - Б.: Јазычы, 1982. - 690 с.; Аллаһвердијев Б.В. Низами китаб вә мütалиә һағгында // Китабханашүнаслығ вә библиографија сер. - АДУ. Елми әсәрләр./ - 1971. - №1. - С.31-39.
2. Фүзули М. Әсәрләри: 5 чилддә.- Б.: Елм, 1958. - Ч.1. - С.182.
3. Нахичевани М.Х. Дастут ал-катиб фи тайин ал-маратиб: Труд по эпистолярному искусству, XIV в. (перс.яз.) Научно-критический текст проф. А.К.Ализаде. - М., 1964, - 300 с.
4. Афшар С.Ганун ос -совар: Трактат о живописи XVII в. - Б., 1963. - 163 с.
5. Зәкијев И. Әсрләрин әкс-сәдасы. - Б.: Азәрнәшр, 1992. - С.96-101.
6. Әһмәдов Т. Көркәмли тәдгигатчы, мөтншүнас -алим// Бақы. - 1974. - 28 ној.; Тағыјев Р. Әдәбијјатшүнас - алим// Коммунист.- 1974.- 29 нојабр; Јенә онун. Салман Мүмтаз. - Б.: Елм, 1974. - 44 с.; Чәфәр Ә. Парлаг әдәби сима // Әдәб. вә инчәс. - 1974. - 30 ној.; Јенә онун. Салман Мүмтаз һағгында хатирәләрим // Азәрб.

кәнчләри. - 1988. - 18 окт.; Мүмтаззадә Ш. Хатирә// Әдәб.вә Инчәс. - 1974. - 30 ној.; Таһирзадә Ә. Сталинә үстүн кәлән киши // Әдәб. вә Инчәс. - 1989. - 24 ној. вә с.

7. Һәсәнов Һ. Ингилабдан әввәл Азәрбајчанда китабчылыгы иши. - Б., 1965., - 107 с.; Азәрбајчан китабынын инкишаф мәрһәләләри. - Б.: Азәрнәшр, 1989. - 253 с. вә с.

8. Аллаһвердијев Б.В. Китаблар һаггында китаб. - Б.: Җәнчлик, 1972. - 96 с.; Китабшүнаслыг. - Б.: АДУ, 1974. - 181 с.

9. Мирахмедов А. Из истории Азербайджанской до - революционной книги// сб.книга: Материалы и исследования. - М., 1970. -Вып. - 21. - С. 124-143.; Китаб мәдәнијјәтимиз јени мәрһәләдә: Азәрбајчан әдәбијјатына даир тәдгигләр (XIX-XX әсрләр). - Б.: Маариф, 1983. - С.42-71.; Мүгәддимә: Азәрбајчан китабы: библиографија. - 3 чилддә: 1780-1920. - Б., 1963. - Ч.1. - С.XIII-XIV.; Ч.II: 1920-1940; I китаб.-Б.: Јазычы, 1982. - С.VII-XXIV вә с.

10. Шәрифов К. Александр Дүма “Китаби-Дәдә Горгуд“у апармады // Китаблар аләминдә. - 1983.- №47- С.53-54.